

Ks. dr hab. Grzegorz Wejman, prof. US
Instytut Nauk Teologicznych
Wydziału Teologicznego
Uniwersytetu Szczecińskiego
71-459 Szczecin
ul. Papieża Pawła VI nr 2
grzegorz.wejman@usz.edu.pl

Szczecin, dn. 16 listopada 2022 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej ks. mgr. lic. Sebastiana Krupniewskiego:

Kształtowanie się ustroju wewnętrznego

i granic diecezji płockiej na przestrzeni dziejów, ss. 280

napisanej pod kierunkiem dr hab. Zofii Hanny Kuźniewskiej

na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Biorąc pod uwagę brak pełnego obrazu kształtowania się granic diecezji płockiej na przestrzeni dziejów należy przyjąć trafność opracowania niniejszego tematu w rozprawie: *Kształtowanie się ustroju wewnętrznego i granic diecezji płockiej na przestrzeni dziejów*. Powyższa dysertacja zostanie poddana recenzji w trzech aspektach: metodologicznym, merytorycznym i formalnym.

1. Metodologiczna wartość rozprawy

Dysertacja, która składa się z: wykazu źródeł, wstępu, sześciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii, wykazu map i tabel oraz streszczenia w języku polskim i angielskim w sposób logiczny ukazuje proces postępowania badawczego. We wstępie Autor podał cel – „Niniejsza dysertacja, zbierająca w jednym miejscu wiedzę w kwestii kształtowania się granic diecezji płockiej na przestrzeni wieków, a poruszoną przy okazji różnych opracowań, stanowi jedną ze szczególnych prac, która być może przyczyni się kiedyś do stworzenia monografii o naszej diecezji” (s. 7) i zakres literatury źródłowej (omówionej na ss. 7-11), chociaż nie wskazał na metodę z której będzie korzystał. Z analizy pracy wynika, iż jest to metoda analityczno-syntetyczna w ujęciu chronologicznym.

płocka – G.W.] za czasów pontyfikatu papieża Grzegorza VII oraz za panowania w Polsce króla Bolesława Szczodrego, czyli Śmiałego” (s. 46).

Drugi rozdział (ss. 48-83) niejako wymusił konieczność ukazania wewnętrznego ustroju nowej diecezji. W tych rozważaniach Autor za *terminus ad quem* przyjął bullę papieża Piusa VII *Ex imposita Nobis* z 1818 r. Do tego czasu w diecezji płockiej powstały trzy archidiecezjony: w 1316 r. – dobrzyński i płocki, a w 1443 r. – pułtuski. Zaś sieć dekanalna zaczęła krystalizować się, począwszy od wspomnienia w *Formularzu płockim* biskupa Jakuba z Korzkwi, Stanisława – dziekana lipnickiego i dekanatu czerwińskiego, poprzez źródłowo posiadane dekanaty: tomżyński 1444 r., zawkrzański – 1446 r. i pułtuski – 1473 r. do kolejnych trzydziestu w 1814 r. Tworzenie sieci parafialnej, generalnie rozpoczyna się na przełomie XI i XII wieku – od kaplic grodowych, będących zalążkiem przyszłych parafii – a kończy na przełomie XV i XVI wieku; w 1506 r. został sporządzony pierwszy spis parafii dokonany z polecenia bp. Erazma Ciołka, w którym znalazło się – ok. 320 parafii; zaś według ostatniego schematyzmu z tego okresu (ukazał się on w 1814 r.) w diecezji było 276 parafii i 25 filii.

Mozna powiedzieć, iż pierwsze dwa rozdziały stały się pewnego rodzaju bazą do dalszej analizy granic i struktur wewnętrznych diecezji płockiej. Stąd też, w kolejnych rozdziałach Autor już bardzo szczegółowo będzie omawiał tę kwestię.

W rozdziale trzecim (ss. 84-143) Doktorant przedstawił regulację granic diecezji Warszawskiego (1807-1815). W tym czasie diecezja płocka sąsiadowała z diecezjami: chełmińską, włocławską, poznańską, wileńską, łucką, pomezzańską oraz warmińską.

W rozdziale czwartym (ss. 144-177) Autor traktuje zmianę granic diecezji płockiej od bulli papieża Piusa VII *Ex imposita Nobis* z 1818 r. do zakończenia I wojny światowej. Oczywiście w ogólnym zarysie historycznym odniósł się też do papieskiej bulli *De salute animarum* z 1821 r., która dotyczyła organizacji kościelnej pod zaborem pruskim. Nowy kształt polityczny Europy po pokoju wersalskim (1814-1815), a potem po zakończeniu I wojny światowej – i uzyskaniu przez Polskę niepodległości – wymusił na Stolicy Apostolskiej wprowadzenie nowego ładu granicznego w poszczególnych diecezjach. Diecezja płocka sąsiadowała z archidiecezją warszawską oraz diecezjami: włocławską, chełmińską, warmińską, janowską (podlaską), sejneńską (augustowską) i wileńską. Autor, niejako konsekwentnie dokonał – w dalszym ciągu podziału diecezji na parafie w 1917 r. i

1924 r. – w tym ostatnim roku, przed bullą *Vixdum Poloniae unitas* diecezja była podzielona na: 19 dekanatów, 252 parafie, 19 filii i 35 kaplic publicznych.

W rozdziale piątym (ss. 178-207) Doktorant omówił projekt zmian granicznych diecezji płoceckiej, po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 r. i ostatecznym ustaleniu granic politycznych w 1922 r., zatwierdzonych przez papieża Piusa XI bullą *Wixdum Poloniae unitas* z 28 października 1925 r. Diecezja płocecka sąsiadowała z archidiecezją warszawską, diecezjami: włocławską, warmińską, chełmińską, siedlecką (podlaską) i została zorganizowana w 17 dekanatów oraz 223 parafie.

W ostatnim rozdziale (ss. 208-239) Autor prezentuje zmiany struktury Kościoła katolickiego w Polsce, w tym diecezji płoceckiej, bezpośrednio po zakończeniu II wojny światowej, w okresie Polski Rzeczypospolitej Ludowej oraz po uzyskaniu przez nią suwerenności w 1989 r. Kluczowym zaś punktem jest tutaj bulla cyrkumskrypcyjna Jana Pawła II *Totus Tuus Poloniae populus* z 25 marca 1992 r. Oczywiście, Autor odniósł się również do ważnej bulli papieża Pawła VI *Episcoporum Poloniae coetus* z 28 czerwca 1972 r. Bulla z 1992 r. spowodowała, iż obecnie diecezja płocecka sąsiaduje z archidiecezją warszawską i warmińską oraz diecezjami: warszawsko-praską, łowicką, włocławską, toruńską i łomżyńską. Nadto część parafii z diecezji płoceckiej zostało oddanych do diecezji łomżyńskiej, warszawsko-praskiej i łowickiej. Zatem, diecezja płocecka na rok 2022 posiada 249 parafii i 28 dekanatów.

W ocenie merytorycznej dało się jednak zauważyć pewne drobne niejasności. W głównej mierze dotyczą one ogólnej organizacji kościelnej, szczególnie na zachodzie i północy Polski:

- na s. 15 w przypisie 15 Autor stwierdza, że za pierwszego biskupa diecezji kamieńskiej uważa się biskupa Wojciecha, który towarzyszył św. Ottonowi z Bambergu, a za pierwszego historycznie, pewnego – biskupa Konrada (1162-1185 rok). W tym przypadku nie ma wątpliwości, iż diecezję pomorską z siedzibą w Wolinie powołał papież Innocenty II, 14 października 1140 r., bullą *Ex commissa nobis*, a pierwszym biskupem został Wojciech, zob.: Codex Pomeraniae Diplomaticus, wyd. K.F.W. Hasselbach, J.G.L. Kosegarten, t. I, Greifswald 1843-1852, nr 16, a także Pommersches Urkundenbuch, t. I, cz. 1, wyd. R. Klempin, Stettin 1868, nr 30 oraz *Bullarium Poloniae*, t. 1, ed. et cur. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś, Romae 1982, nr 11; oraz prof. Edward Rymar, *Biskupi – mniisi – reformatorzy. Studia z dziejów diecezji kamieńskiej*, Szczecin 2002;
- na stronie 16, Autor błędnie podaje, że w skład metropolii gnieźnieńskiej wchodził Kamień (1000-1013), gdy chodzi tutaj o Kołobrzeg;

Rozprawa doktorska ks. mgr. Sebastiana Krupniewskiego spełnia wszystkie wymogi formalne. Język jest komunikatywny, a przypisy – obszernie – dobrze ustawione, również poprawna jest numeracja stron. Nadto bardzo cenne są tabele w liczbie 13, a przede

3. Formalna wartość pracy

Przyglądając się zatem merytorycznej ocenie, należy podkreślić wielkie uznanie dla Autora, który z pełną determinacją przebadał dostępne źródła archiwalne. Ta analiza pomogła Autorowi uporządkować na przestrzeni prawie X wieków przebieg granic diecezji płockiej i jej wewnętrznego ustroju. Przez to, można powiedzieć, iż niniejsza dysertacja staje się niejako nowatorską, rzucając nowe światło na umiejscowienie diecezji na kościelnej mapie Polski, a także otwiera drogę do dalszych badań w tym temacie i ostatecznego przygotowania monografii obejmującej w całości dzieje, tej jednej z najstarszych diecezji polskich.

Przyglądając się zatem merytorycznej ocenie, należy podkreślić wielkie uznanie dla Autora, który z pełną determinacją przebadał dostępne źródła archiwalne. Ta analiza pomogła Autorowi uporządkować na przestrzeni prawie X wieków przebieg granic diecezji płockiej i jej wewnętrznego ustroju. Przez to, można powiedzieć, iż niniejsza dysertacja staje się niejako nowatorską, rzucając nowe światło na umiejscowienie diecezji na kościelnej mapie Polski, a także otwiera drogę do dalszych badań w tym temacie i ostatecznego przygotowania monografii obejmującej w całości dzieje, tej jednej z najstarszych diecezji polskich.

Niniejsze sugestie uzupełnia nie uszczuplają bogactwa niniejszej dysertacji; mają one raczej na względzie pomoc w wykorzystaniu niniejszej monografii do dalszych badań – tym razem nad całościową prezentacją diecezji płockiej.

ożyczył 25 lipca 1945 r., a powinno być – 20 lipca 1945 r.

- na stronie 208, Autor podaje, że prymas Polski kard. August Hlond wrócił do *zasz unia gnieźnieńska i warszawska*.

- podobnie na stronie 209, Autor podaje, że 4 marca 1946 r. rozdzielono *unię gnieźnieńsko-poznańską*, a powinno być *unię gnieźnieńską i poznańską*; tegoż dnia powstała *poznańska*, powinno być *metropolia gnieźnieńska i poznańska*;

- Doktorant na stronach 180-182 oraz 188-189 podaje, zapis: *metropolia gnieźnieńsko-Wincentego z Niałka* (Autor zapisał – bp Wincenty z Niałka);

- zaś na stronie 86 doszło do wystąpienia błędu czeskiego w zapisie nazwiska bp. Wojciecha powstała metropolia gnieźnieńska;

gdyż zginął śmiercią męczenną dla Polski, gdyż na męczennskiej śmierci bp. Doktorant stwierdził, że misja bp. Wojciecha była fatalna dla niego,

- na stronie 85, Doktorant stwierdził, że misja bp. Wojciecha była fatalna dla niego, *1025*), Wrocław 2014, s. 50-59;

kotobrzesckiego, zob. dr Karol Kollinger, *Polityka wschodnia Bolesława Chrobrego* (992- koment. M.Z. Jedlicki, Poznań 1953), VII, 72, a o jego ruskiej misji i upadku biskupstwa

biskupie kotobrzesckim pisał Thietmar w swojej *Kronice* (*Kronika Thietmara*, tłum., wstęp i - na stronie 41, Autor przywołuje postać bp. Reinberna; szerzej o tym pierwszym

wszystkim 34 mapy – bardzo szczegółowe, zawierające najstarsze i najważniejsze ośrodki parafialne – w głównej mierze przygotowane przez Autora – i należy to uznać za duże osiągnięcie. Oczywiście, cennym byłby podział wewnętrzny diecezji na: archidiaconaty, diakonaty i parafie – z równie szczegółowym opisem kartograficznym – ale to, jak sam podkreśla Doktorant, stanowi ważny postulat badawczy.

4. Wnioski końcowe

Dokonana recenzja rozprawy doktorskiej ks. mgr. lic. Sebastiana Krupniewskiego upoważnia do dobrego uznania dla jego naukowo-historycznych kwalifikacji. Autor podjął się bardzo interesującej i trudnej rozprawy. Zebrał cenny materiał źródłowy. Postawił sobie jasny cel i kryteria metodologicznej poprawności. Dzięki czemu, problem badawczy został osiągnięty, w postaci ukazania jasnego i szczegółowego zakresu granic oraz ustroju wewnętrznego diecezji płockiej na przestrzeni prawie X wieków.

Rodzą się kwestie, które pragnę poddać pod dyskusję:

- Czy na przestrzeni badanego okresu, podczas którego dość często występowała zmiana granic diecezji, wewnętrzna organizacja diecezjalna zapewniała wystarczającą opiekę duszpasterską?;
- W jakim stopniu diecezja płocka zachowała rdzenne ziemie, i czy na bazie tych stałych przestrzeni możemy mówić o specyfice diecezji płockiej w stosunku do innych sąsiedzkich diecezji, których na przestrzeni prawie X wieków było wiele?;
- Jakie wydarzenia kościelne i polityczne, i w jakim stopniu wpłynęły na zmianę granic diecezji płockiej?

Rozprawa doktorska ks. mgr. Sebastiana Krupniewskiego: *Kształtowanie się ustroju wewnętrznego i granic diecezji płockiej na przestrzeni dziejów* spełnia wymagania stawiane przez *Ustawę o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* z dnia 14 marca 2003 r. Dlatego występuję z wnioskiem do Rady Naukowej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu o dopuszczenie ks. mgr. lic. Sebastiana Krupniewskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ks. dr hab. Grzegorz Wejman
Ks. dr hab. Grzegorz Wejman, prof. US